

פרשנות קוראן וחדית' כתעמולה אנטי-סעודית במסגרת מפעלו ההגותי של השיח' כמאל אל-חידרי¹

אבי טל

14 ביוני 2022

زئیر شتر خوردن و سومار عرب را به جانی رسیده است کار

تقویر تو ای طرح کردون تقو

که تاج کیانی کند آرزو

"משתיית חלב נאקות ומאכילת לטאות, הערבים הגיעו לנקודה שבה הם מייחלים לכתר הפרסי ... 'ט'פו עליך' גלגל המזלות [על שהבאת אותם לכך]". הקריקטורה הפרסית דלעיל מצטטת בית שיר המיוחס למשורר הפרסי פְּרֻדְוִסִי (בן המאה ה־11). בית השיר מבטא את ההתנשאות והבוז שרוחשים הפרסים לערבים עוד מתקופת ימי־הביניים, בין היתר בגין היחס הנוקשה והמשפיל שאותו נקטו הערבים כלפי הפרסים לאחר שכבשו את האימפריה הסאסאנית במאה ה־7.

במאמר זה יוצג היבט נוסף להתגוששות המתרחשת בשנים האחרונות בין שתי אומות אלה – מתקפת תעמולה מצד השיח' כְּמַאֵל אֶל־חִידְרִי, איש דת שיעי ממוצא עיראקי הפועל באיראן, אשר משתמש בפרשנות קוראן וחדית' (מסורת המיוחסת לנביא מוחמד) ככלי פוליטי לניגוח בית המלוכה הסעודי, וזאת על מנת לקעקע את הלגיטימציה של משטר זה בקרב העולם הערבי (שאותו הוא מתיימר להוביל לדברי אֶל־חִידְרִי). מתקבל הרשם כי אֶל־חִידְרִי פועל כסוכן מטעם האיראנים בזירה התקשורתית אינטלקטואלית במסגרת מדיניותם להפעלת שלוחים (proxies) כדי לממש את שאיפותיהם הגאופוליטיות במזרח־התיכון (יושם אל לב כי עצם הכיתוב באנגלית "Persian Gulf" בקריקטורה משקף מאבק על זהותו של אותו מפרץ המצוי בין איראן לבין חצי האי ערב, שכן הערבים מכנים אותו "המפרץ הערבי").

¹ ברצוני להודות לפרופ' נחם אילן, פרופ' מאיר בר־אשר וד"ר עליזה שניצר על הערותיהם מאירות העיניים.

מבוא

מאמר זה עוסק באופן שבו נעשה בימינו שימוש פוליטי במסורות² קדומות שעסקו באירועים בתקופת הנביא מוחמד והח'ליפות (עד 680 לסה"ל לערך), ובעיקר תזכרנה שתי דמויות יריבות אשר הותירו חותם בשחר האסלאם – עלי בן אַבִּי טַאֲלַב (מת 661),³ בן דודו וחתנו של נביא האסלאם ולימים הח'ליף הרביעי; וכנגדו אחד מאויביו המרים, מַעְאֻיָּה בֶּן אַבִּי סַפְיָאן (680), מושל סוריה אז, אשר קרא תיגר על שלטונו.⁴

מעניין לראות כיצד דמויות אלה וקורותיהן עדיין מהדהדות גם בחלוף 1,400 שנה מאז הילכו על פני האדמה, שהרי ניתן לעתים להבחין בדמויות אלה ואחרות על רקע המערכה המדינית-צבאית המתנהלת בין איראן לבין סעודיה לשם השגת הגמוניה או השפעה במרחב.⁵ במסגרת מערכה זו מתרחש קרב איתנים בין אַרְבַּאב אֶל־קַלַם (בעלי הקולמוס), הם אנשי הדת, סונים ושיעים כאחד המתגוששים בזירה התקשורתית דרך ערוצי הלואין ובמרשתת.⁶ תכליתו של מאבק זה היא עשיית נפשות למען אידאולוגיה זו או אחרת. זאת כדי לעצב את דעת קהל הצופים באמצעות דיון בסוגיות בוערות על סדר היום, למשל פיגועי "המדינה האסלאמית" בעיראק ובמצרים, אירועי "האביב

² המונח "מסורות" משמש כאן כתרגום למונח אַמְאֲדִית' (רבים של מְדִית') בדרגת צְחִיח (מהימן), המהווים את המקור השני בחשיבותו אחרי הקוראן. מסורות אלה מתעדות אמירות (ואף שתיקות מתוך הסכמה) או מעשים של הנביא מוחמד, אשר מהן לומד המוסלמי, בין היתר, על מצוות בין אדם למקום ובין אדם לחברו בבחינת "מעשה אבות סימן לבנים". על החדית', דרגות מהימנותו בעיני המוסלמים ותפקידיו החינוכיים והפוליטיים, ראו: אלה לנדאר-טסרון, "החדית'", בתוך מאיר בר-אשר ומאיר חטינה (עורכים), **האסלאם: היסטוריה, דת, תרבות, ירושלים: מאגנס, תשע"ח**, עמ' 191–219; J. Robson, "Hadith", *EI*², Vol. 3, pp. 23–28.

³ ראו עליו: L. Veccia Vaglieri, "Alī b. Abī Ṭālib", *EI*², Vol. 1, pp. 381–386. (בהמשך תוזכר בסוגריים שנת מותו של האדם הנזכר [לסה"ל]).

⁴ מַעְאֻיָּה משל על סוריה בתקופת הח'ליף עֶתְ'מָאן בֶּן עַפְאן, בן דודו. לימים ייסד מַעְאֻיָּה את בית אומיה, וראו עליו בהרחבה: M. Hinds, "Mu'āwiyā (I)", *EI*², Vol. 7, pp. 263–268; Wilferd Madelung, *The Succession to Muḥammad: A Study of the Early Caliphate*, Cambridge: Cambridge University Press, 1997, pp. 141–311.

⁵ דוגמה לכך יש במאבקן של שתי מדינות אלה לצד מדינות נוספות על השליטה בנמלים האסטרטגיים הסמוכים לנתיבי הסחר הראשיים בים הערבי במרחב המשתרע בין חופי תת-היבשת ההודית למפרץ עדן ומצרי באב אל-מנדב (ראו למשל: יואל גוז'נסקי וגיל הורביץ, "**מרוץ הנמלים בים הערבי – תחרות בינלאומית ואיזורית על שליטה בנתיבי הסחר**", **מבט על – המכון למחקרי ביטחון לאומי**, 5 באוגוסט 2019, גיליון 1200. זאת לצד תוקפנותם של כוחות איראניים (או מטעם איראן) כלפי סעודיה, לדוגמה, מתקפת הכטב"מים על מתקני הנפט באבקייק ובקוריסי ב־14 בספטמבר 2019 (ראו עוזי רובין, "**ספטמבר השחור של סעודיה**", **מכון ירושלים לאסטרטגיה ולביטחון**, 8 בנובמבר 2019).

⁶ ראו על השיח האינטרנטי בין הסונים לשיעים, ראו: Namira Nahouza, *Wahabism and the Rise of the New Salafists*, London: I.B. Tauris, 2018, pp. 154–167.; Gary R. Bunt, *Hashtag Islam: How Cyber-Islamic Environments are Transforming Religious Authority*, Chapel Hill: The University of North Carolina Press, 2018, pp. 41–98.

הערבי" ומעורבות "חזבאללה" במסדרונות הפרלמנט בלבנון ובשדות הקטל בסוריה.⁷ אחד מאותם "בעלי קולמוס" הוא השיח' כמאל אל-חידרי שבו אתמקד כמקרה בוחן לתופעת המאבק הנזכר לעיל. תחילה אשרטט קווים לדמותו. אחר כך אראה כיצד מלומד זה תוקף את הסעודים לעתים תוך כדי נקיטת טיעונים פולמוסיים המוכרים מספרות התאולוגיה והפילוסופיה הימי-ביניימית.⁸ זאת, ככל הנראה, במטרה לפלג ולהחליש את המחנה הסוני הניצב מול טהראן (ובעיני אל-חידרי מונהג בידי הסעודים) וכדי לקדם את שאיפותיה הגאופוליטיות במסגרת ייצוא מפעלו המהפכני של ח'ומיני.⁹

השיח' כמאל אל-חידרי – קווים לדמותו ולפועלו

השיח' כמאל אל-חידרי נולד בשנת 1956 בכְּבֵּלְאָא' שבעיראק. הוא החל לרכוש את השכלתו הגבוהה בנג'ף, אך נאלץ להימלט לכּוּיֵית עקב רדיפות משטר הבעת' של צדאם חסין בשנות השבעים של המאה הקודמת שבמסגרתן הוצאו להורג שלושת אחיו. מכיית הגיע לקם שבאיראן להשלים את לימודיו ובה הוא מתגורר עד היום. ידיו רב לו בתחומים רבים: הלכה, פילוסופיה, לוגיקה, תאולוגיה ועוד,¹⁰ ומאז שנתמנה בצעירותו למרצה העמיד מאות רבות של תלמידים שהשתלבו במערכת החינוך והפוליטיקה. דומה כי מעמדו בהיררכיה של חכמי הדת הוא גבוה, ולו רק מעצם העובדה שדבריו לעתים מעוררים תגובות כאלה ואחרות מצד אנשי דת בכירים.¹¹

⁷ ראו למשל בסרטון תחת הכותרת "[מעאוייה קילל את האמאם עלי מעל בימת שליח האל במדינה](#)", החל מדקה 4:50. על האופן שבו סוקרים אמצעי תקשורת ממלכתיים באיראן (ובערב הסעודית) אירועים חדשותיים לפי האינטרסים הלאומיים של מדינותיהן כדי לעצב דעת קהל מחוץ לארצן, ראו: Niloofar Baghernia & Elham Hesam Mahmoodinejad, "Al-Alam Versus Al-Arabiya: Iran and Saudi Arabia's Media Propaganda Tools", *Asian Politics & Policy* 10/2 (2018), pp. 388–398. על חתירתה של איראן להשגת הגמוניה והשפעה אזורית (למשל מאמציה להשיג נשק גרעיני ויחסיה עם שכנותיה ועם המעצמות), ראו: Amin Saikal, *Iran Rising: The Survival and Future of the Islamic Republic*, Princeton, New Jersey: Princeton University Press, 2019, pp. 168–190, 207–240.

⁸ בעיקר באמצעות שתי דוגמאות (החל מעמוד 11), שבהן אראה כיצד הוא עורך השוואה בין משפחת סעוד למקבילתה הימי-ביניימית לשיטתו.

⁹ ניתן לראות את אל-חידרי כשופר תעמולה שיעית-איראנית בשפה הערבית. לא פעם הוא נוקט *תְּכְפִיר* (הכרזה על מוסלמי ככופר) כנגד הסעודים ובכך מנהל מלחמת *תְּכְפִיר* בתכפיר (שכן *התכפיר* ננקט גם בידי סונים כנגד השיעים). על התכפיר באסלאם בכלל ובקרבת המשטר הסעודי בפרט, ראו: J. O. Hunwick, "Takfir", *EI²*, Vol. 10, p. 122; Tarik K. Firro, *Wahhabism and the Rise of the House of Saud*, Eastbourne: Sussex Academic Press, 2018, pp. 112–142.

¹⁰ כך למשל הוא אוחד בגישה המרחיקה את ההגשמה מן האל, אך קצרה היריעה להרחיב כאן בדבר (וראו בהמשך דוגמה ליחסו השלילי של אל-חידרי כלפי תאולוגים שדגלו בהגשמת האל, וכן ראו דבריו על ראיית האל בסרטון תחת הכותרת "[האמת על מעאוייה במסורת של שליח האל](#)" מדקה 45).

¹¹ השיח' נושא את התואר *מְקָלָע*, דהיינו, חכם הלכה בעל סמכות הלכתית מוכרת. סביר להניח כי לו היה מלומד שולי, לא היו טורחים לחלוק עליו אלא היו מתעלמים מדבריו. ראו למשל [הסתייגותם של מלומדים שיעים ממנו](#).

אל-חידרי מופיע בשנים האחרונות בסדרת טלוויזיה בערבית בשם *מְטאַנְחַאָת פִּי אַל-עִקְיָדָה* (שיחות על אמונה).¹² סדרה זו משודרת בערוץ אל-בְּנַת'לַר האיראני, אחד משופרות התעמולה של טהראן, ובה שוטח אל-חידרי את משנתו.¹³ לא ניתן לקבוע מסמרות בשאלות האם הטפותיו הן תוצר של תכתיבים ישירים מצד בכירים במשטר, או מה טיב הקשר בינו לבין השלטונות האיראניים, אך סביר להניח כי הוא פועל לפי רוחם ועל דעתם. לא זו אף זו: גם אם חלק מדבריו כבר נאמרו מפי קודמיו, האופן השיטתי והמגמתי שבו אל-חידרי מציג את דבריו וכן אישיותו הססגונית והכריזמטית המשתקפת מבעד למסך, הם יחודיים ביותר בעיניי, וזו גם הסיבה לכך שמשך את תשומת לבי על פני מלומדים אחרים.

מטרת דיוניו של אל-חידרי בסדרה הטלוויזיונית היא כפולה: מחד גיסא, הוא פועל להרמת קרנה של השיעה. זאת, בשבחו את סמליה וגיבוריה כגון עֵלִי בֶן אֲבִי טַאֲלַב וְחֶסֶין בֶּנוּ (680), אשר לשניהם (כידוע לפי השיעים) נעשה עוול מצד עמיתיהם-יריביהם, עת נגזלה מהם הח'ליפות – כל אחד בתורו.¹⁴ מאידך גיסא, מנסה אל-חידרי לקעקע את אושיות הסונה (בעיקר את הוּאֶהֶבִיָה, התנועה הפורטאנית בסעודיה)¹⁵ על אמונותיה וערכיה באמצעות לעג לכתביה אשר זכו למעמד קנוני. לשיטת אל-חידרי מעמד זה הושג היות ש"ההיסטוריה נכתבת בידי המנצחים", וכך עיצב האסלאם של בית אומיה את הנרטיב הסוני אשר האדיר את שמם של שלושת הח'ליפים הראשונים ואת שליטי בית אומיה, ובד בבד הפחית מערכו של עֵלִי בֶן אֲבִי טַאֲלַב, הח'ליף הרביעי, ועמעם את זוהרו יחסית אליהם. זאת משום שהשלטונות האומיים ראו בשיעים איום אימננטי על עצם הלגיטימיות של שלטונם.¹⁶

¹² אל-חידרי פונה לקהל יעד דובר ערבית רחב שכן התגובות לדבריו מגיעות משיעים וסונים כאחד הן במזרח התיכון הן במדינות באירופה.

¹³ לצד ערוץ לווין זה שעלה בשנת 2006, מתחזק [אל-חידרי אתר](#) במרשתת שבו מופיעים גם הפרטים הביוגרפיים דלעיל, וכן [דף פייסבוק](#).

¹⁴ על תהפוכות גורלם הפוליטי ועל אחריתם, ראו: Etan Kohlberg, "The Evolution of the Shī'a," *The Jerusalem Quarterly* 27 (1983), p. 3; L. Veccia Vaglieri, "(al-) Ḥusayn b. 'Alī b. Abī Ṭālib", *EI*², Vol. 3, pp. 607–615; L. Veccia Vaglieri, "'Alī b. Abī Ṭālib", pp. 381–386; G. R. Hawting, "Yazīd (I) b. Mu'āwīya", *EI*², Vol. 11, pp. 309–311.

¹⁵ על זרם זה, ראו: W. Ende, "Wahābiyya", *EI*², Vol. 11, pp. 39–47; Nahouza, *Wahabism*; Dore Gold, *Hatred's Kingdom*, Washington, DC: Regnery Publishing, Inc., 2003.

¹⁶ ראו למשל הסרטון תחת הכותרת "[זה מה שעוללו בני אומיה לבני ביתו של שליח האל](#)"; Etan Kohlberg, "Some Imāmī Shī'ī Views on the Ṣaḥāba", *Jerusalem Studies in Arabic and Islam* 5 (1984), p. 396; Meir M. Bar-Asher, *Scripture and Exegesis in Early Imāmī Shiism*, Leiden: Brill, 1999, p. 205. השיעה: כיצד יעצבו המאבקים הפנים-אסלאמיים את העתיד, תל-אביב: ידיעות אחרונות, 2011, עמ' 39–40.

אופן הגשת פרקי הסדרה

תבנית התוכנית היא דיאלוג המתנהל בין אל-חידרי, השיח' המבוגר, לבין בן שיחו הצעיר יותר, דוקטור לפילוסופיה בהשכלתו ושמו סאלם ג'ארי.¹⁷ החוקר מעלה סוגיה היסטורית או פרשנית, והשיח' מפתח דיון בהציהירו כי מדובר אך ורק בדיון אקדמי מקצועי שנועד להרחיב את אופקיהם של הצופים ולפקוח את עיניהם לגבי היבטים בדתם ובתרבותם. אלו, לשיטתו, אינם ידועים להם במידה ובאופן הראויים (השיח' נוהג לומר מדי פעם כי אינו מתכוון לחולל תשיע, כלומר, להפוך את צופיו מסונים לשיעים). בסוף הדיון בסוגיה מזמין החוקר את הצופים להתקשר טלפונית ולשוחח עם השיח' בשידור חי וללא עריכה. לעתים עולים לשידור צופים אשר מגדפים את השיח', אך לרוב הוא משכיל להכיל את התגובות הללו בחיוך מבלי להיגרר לעימות מתלהם.¹⁸

מבחינת שיטת עבודתו, אל-חידרי נוקט אסטרטגיה מתוחכמת. בכל פרק בסדרה הוא תוקף את יריביו הסונים, והאבים בעיקר, אך לא באמצעות הבאת מסורות שיעיות (אשר היו נפסלות על הסף בעיני הסונים בהיותן חשודות בעליל בנטייתן לטובת עלי בן אבי טאלב), אלא דווקא באמצעות הצגת מסורות סוניות מוסכמות המוגדרות בדרך כלל בדרגת צמיח – דרגת המהימנות הגבוהה ביותר (בעיקר משני הקבצים של שני אוספי החדית' הנודעים מימי הביניים, אל-צחיחאן של אל-בַּחְ'ארי ומִסְלַם).¹⁹

אל-חידרי בוחר לצטט מסורות שיש בהן להאיר באור שלילי דמויות מופת בסונה, ובראשן חברי הנביא הנחשבים בקרב הסונים לצדיקים ולאנשי מעלה (זאת, בניגוד לשיעים הרואים בהם בני-בליעל אשר פעלו נגד עלי בן אבי טאלב וגזלו מידו את כתר הח'ליפות לאחר מות הנביא). בכך מנסה אל-חידרי להביך את קהל צופיו הסוני.²⁰ כל אימת שהוא מאתר מסורת המציגה באופן בלתי מחמיא

¹⁷ לעתים מופיע מלומד אחר במקומו.

¹⁸ ראו למשל הסרטון תחת הכותרת "[האבית מקללת את השיח' כמאל אל-חידרי ותגובתו כלפיה](#)". קשה לקבוע בוודאות האם מדובר בשיחות מזומנות או מבימות. כך או כך, שיחות אלה תורמות לדיון ומסקרנות את הצופים. כמו כן ניתן לראות תגובות (טוקבקים) בין אם מגנות ובין אם משבחות.

¹⁹ על שני קבצים אלה אשר זכו למעמד קאנוני בקרב הסונים (ונחשבים לשניים בחשיבותם לקוראן), בהתאמה, ראו: J. Robson, "al-Bukhārī, Muḥammad b. Ismā'īl", *IEJ*, Vol. 1, pp. 1296–1297; G. H. A. Juynboll, Muslim Boods, האם מדובר בשיחות מזומנות או מבימות. כך או כך, שיחות אלה תורמות לדיון ומסקרנות את הצופים. כמו כן ניתן לראות תגובות (טוקבקים) בין אם מגנות ובין אם משבחות.

²⁰ אל-חידרי מקיים בזאת שתי מצוות בולטות לפי הדוקטרינה השיעית: הראשונה היא הולאנה – הצהרת נאמנות לעלי והערצתו. השנייה היא הבנא'לה – החובה להתנער מרוב חבריו של הנביא אשר נחשבים בעיני השיעים לחוטאים ולמתחסדים ואף לבלתי מאמינים, משום שפעלו בניגוד לציווי של הנביא מוחמד (שלפי המסורת השיעית, הנביא מוחמד מינהו ליורשו המיידית), ראו: Kohlberg, "Some Imāmī", pp. 3, 8–9; Kohlberg, "The Evolution", pp. 148–149; Eitan Kohlberg, "Barā'a in Shī'ī Doctrine," *Jerusalem Studies in Arabic and Islam* 7 (1986), pp. 139–175; P. E. Walker, "Wilāya", *IEJ*, Vol. 11, pp. 208–209; R. Rubinacci, "Barā'a", *IEJ*, Vol. 1, p. 1027; Bar-Asher, *Scripture*, pp. 196, 207–208.

אין אלוה מבלעדי אלה כשלבנו מאמין בכך, כדי לבשר לו שזכה בגן עדן". או אז היכה עֶמֶר בידו על חזי ואני נפלתי על אחוריי, והוא אמר לי: "חזור אִבּוּ הַרְבִּיבָה!!".

חזרתי אל שליח אלה ועמדתי לפרוץ בבכי, כשעֶמֶר דוחק בי לחזור שכן הלך אחריי. שאל אותי הנביא: "מה קרה לך, אִבּוּ הַרְבִּיבָה?". עניתי: "פגשתי את עֶמֶר וסיפרתי לו על השליחות שהטלת עליי, והוא היכה אותי בחזי כך שנפלתי על אחוריי ואמר לי לחזור". שאל הנביא את עֶמֶר: "עֶמֶר, למה עשית זאת?". ענה: "שליח אלה, שאבי ואמי יהיו כפרתך! האם שלחת את אִבּוּ הַרְבִּיבָה עם נעליך, כדי שמי שהוא יפגוש בעודו מעיד שאין אלוה מבלעדי אלה כשלבנו מאמין בכך, יתבשר בגן עדן?". ענה: "כן". אמר עֶמֶר: "אל תעשה זאת!! אני חושש שהאנשים ישליכו את ייבם על הדבר [הקל הזה]. הנח להם להתאמץ [לשם כך]". אמר הנביא [בהסכמה]: "הנח להם [להתאמץ]".²⁹

בתגובה למסורות מעין אלה שבהן עֶמֶר או אחרים מערערים על דברי הנביא מצטט אל-חידרי פסוקי קוראן המצווים את המאמינים באופן חד משמעי להאמין בדברי הנביא בלב שלם ולכבדו, למשל: "אשבע בכוכב בנופלו! לא תעה חברכם ולא סטה, ואין הוא דובר מתוך משוגת לבו. אין זו אלא התגלות שנגלתה. לימד אותה נורא-הכוח [...]". (סורה 53, פסוקים 1–5), וכן: "כל שהנביא נותן לכם – אותו תיקחו, ואשר ימנע מכם – ממנו תימנעו" (סורה 59, פסוק 7).³⁰ אל-חידרי מדגיש כי התנהגותו של עֶמֶר מצביעה על חוסר יראת שמיים ועזות מצח ולכן לא היה ראוי לרשת את הנביא כח'ליף.³¹

"הפרוייקט של כמאל אל-חידרי"

הסדרה *מְטַאֲרַחַת פִּי אֶל-עֵקֶדָה* שבה אל-חידרי מופיע נכללת במסגרת מפעלו ההגותי הרחב (מפעל זה מכונה *מְשֻׁרַע* [מיזם] באתר הרשמי שלו). כאמור, סדרה זו מיועדת לתקוף באופן שיטתי וסדור את עולם הערכים של הסונים ואת מקורותיהם, ואת עיקר חיצייו בסדרה מפנה אל-חידרי כלפי חכמי הדת הסעודים. הוא משתדל להראות באמצעות טקסטים פרי עטם (המתייחסים למסורות דלעיל) שלא רק שאינם מייצגים את שאר הזרמים הסונים ביומרותם וביהירותם, אלא הם גם מהווים זרם סוטה וכופר.³²

לשיטת אל-חידרי כפירתם של הסעודים נובעת מכך ש"האסלאם האומי" המוחזק בידם "פתח את הדלת", כהגדרתו, להשפעות זרות כגון מסורות יהודיות קדומות (שמקורן בתורה ובספרות

²⁹ ראו הסרטון תחת הכותרת "[חוצפתו של עֶמֶר בן אל-חטאב](#)": (אבו אל-חַסִּין מְסַלֵּם בן אל-חַגְ'אג אל-קַשְׁיִרִי אל-בַּנְסִיאַ בּוּרִי, צִחִיחַ מְסַלֵּם, בירות: דאר אל-ח'יה, 2010, כרך 1, עמ' 68).

³⁰ במלים אחרות, התנהגותו של עֶמֶר עומדת בסתירה למושג העֶצְמָה של הנביא (חסינותו מפני חטא וטעות). על העֶצְמָה ראו: W. Madelung and E. Tyan, "Iṣma", *EP*, Vol. 4, pp. 182–184.

³¹ ראו גם ניסיונו של אל-חידרי להמעט ממעמדו של אבו בַּכְּר אל-צַדִּיק (634), אף הוא מחברי הנביא השנואים ביותר על השיעים שלימים התמנה לח'ליף הראשון. בסרטון זה (תחת הכותרת "[כמאל אל-חידרי מפרש את משמעות 'החבר' במערה](#)") מצטט אל-חידרי מסורות סוניות ופסוקי קוראן תוך כדי דרישת מידה פרשנית המקבילה ל"גזירה שווה".

³² ראו לדוגמה הסרטונים תחת הכותרת: "[אתם הוהאבים אינכם מייצגים את הסונים](#)" וכן "[הוכחה שלוהאבים אין קשר לסונים](#)".

חז"ל) ודברי מינות מגונים. כך לדידו, מהדהדות עד היום אמונות ודעות שגויות שיסודן זר לאסלאם האמיתי.³³ למשל, אל-חידרי מציין את כְּעָב אל-אַחְבָּאר, מלומד יהודי שהתאסלם, כאחד האנשים שהחידרו מסורות אלה לאסלאם.³⁴ הוא מצטט מסורת שלטענתו חושפת את האמת על יהודי מומר זה, שכן מסופר בה שעסק בתורתם של היהודים ב"חברותא" עם רעהו בתוך מסגד (במקום שיעיין בקוראן או בחדית'):

סיפר לנו עַמְרוּ בן עַאצַם אל-כְּלָאבִי [...] מפי חֲצִיין בן אַבִי אל-חַר [...] שאמר: נכנסתי למסגד והנה [עאמר בן עַבְדִּי קַס] יושב לצידו של כְּעָב וביניהם ספר תורה [של היהודים], כשכְּעָב קורא בו [...] ³⁵.

כדוגמה למסורת זרה שכְּעָב אל-אַחְבָּאר החדיר לאסלאם, מביא אל-חידרי את דבריו בסוגיית הגשמת האל – סוגיה אשר תפסה מקום חשוב בשיח התאולוגי בימי הביניים ועוסקת במהות האל ובתארו. אל-חידרי מגיב בלגלוג על דברי כְּעָב המגשימים את האל בהולכו אחר חכמי המְעַמְלָה,³⁶ אשר טענו כי לאל אין גוף ואין בו ריבוי (ולכן תארוו זהים לו ואינם מהויות נפרדות בתוכו) ואין שום ממד שמגבילו:

אמר עַתְ'מָאן בן סַעִיד [...] מפי עַטְא'א בן יֶסָאר: בא פלוני אל כְּעָב בעודו יושב בין אנשים ואמר: "הוי אבו אַסְחָאק, ספר לי על אודות אלה העצום". האנשים [מסביב] סברו שבקשתו מוגזמת [ולא ראויה]. אמר כְּעָב: "הניחו לי [לבקש זאת ממני] שהרי אם הוא בור ועם הארץ אזי ילמד, ואם הוא מלומד הרי שיוסיף דעת". [אחר כך] אמר כְּעָב: "אללה ברא שבעה רקיעים [...] ³⁷ כמו כן הוא יצר אותם כך שהמרחק בין רקיע אחד למשנהו הינו המרחק בין השמיים והארץ [...] אחר כך אללה רומם את כיסא הכבוד עליהם והתיישב עליו בגאון. [וכל אימת שאללה מתיישב על הכיסא] אין רקיע בשמיים שאינו משמיע קול כפי שאוכף הגמל משמיע קול כאשר יושבים עליו לראשונה בגלל כובד משקלו של אלה העצום עליו. ³⁸

³³ על מסורות יהודיות שמצאו את דרכן לחיבורים סונים ושיעים, ראו: מאיר בראשה, "על מקום היהדות והיהודים בספרות הדתית של השיעה הקדומה", פעמים 61 (תשנ"ה), עמ' 31.

³⁴ אבו אַסְחָאק כְּעָב בן מאתע אלחַמְיַרִי (653 לערך). אגב, כנראה השם כְּעָב הוא עקיבא או יעקב, ראו עליו: M. Schmitz, "Ka' b al-Ahbār", *Et*, Vol. 4, pp. 316–317.

³⁵ ראו הסרטון תחת הכותרת "כְּעָב אל-אַחְבָּאר והשפעתו": (מחמד בן סַעִד אל-בַּצְרִי, אל-טַבְּקָאט אל-בַּנְנָא, בירות: דאר אל-בַּתְּב אל-עַלְמִיָה, 1990, כרך 7, עמ' 77).

³⁶ על המְעַמְלָה, הזרם המובהק ביותר של התאולוגיה הרציונליסטית, ראו: ליבנת הולצמן, "תאולוגיה", בתוך מאיר בר-אשר ומאיר חטינה (עורכים), האסלאם: היסטוריה, דת, תרבות, עמ' 443–448. על הגשמת האל בקוראן ובחדית', ראו: J. Van Ess, "Tashbīh wa-Tanzīh", *Et*, Vol. 10, pp. 341–344; L. Holtzman, "Anthropomorphism", *Et* (2001), pp. 47–49.

³⁷ כנראה שאחד המקורות לכך הוא התלמוד הבבלי, מסכת חגיגה דף יב, עמוד ב: "אמר רבי יהודה: שני רקיעים הם, שנאמר 'הן ליהנה אֵלֶיהָ הַשָּׁמַיִם וְשָׁמַיִם הַשָּׁמַיִם אֶרֶץ וְכָל אֲשֶׁר בָּהּ' (דברים י, יד). ריש לקיש אמר: שבעה, ואלו הן: יולן, רקיע, שחקים, זבול, מעון, מכון, ערבות (ובו מצוי כסא הכבוד).

³⁸ ראו הסרטון תחת הכותרת "זהו התנחיד של אבן תימיה שיח' ההאבים" (חדית' זה אינו מצוי בקבצי החדית' המהימנים ואל-חידרי אינו מזכיר עובדה זו). יצויין כי בספרות חז"ל מצויים ביטויים רבים המגשימים את האל (לפי פשוטם, בדומה למקרא למשל: "בְּשֵׁנֶת מוֹת הַמֶּלֶךְ עָזְיָהוּ וְאַרְאָה אֶת אֲדֹנָי יֹשֵׁב עַל כִּסֵּא רַם וְנֹשֵׂא" [ישעיהו ו, א]). אחד המקורות האפשריים לדברי כְּעָב אל-אַחְבָּאר שמהם משתמע שאללה תכונות אנושיות ותארים (גרשות, איברי גוף, תנועה, משקל וכדומה) הוא התלמוד הבבלי, למשל מסכת ברכות דף ז, עמוד א: "תניא אמר רבי ישמעאל בן אלישע: פעם אחת נכנסתי להקטיר קטורת לִפְנֵי וּלְפָנֵי וראיתי אֶבְתְּרִיאל יָהּ ה' צָבָאוֹת שהוא יושב על כסא רם ונשא

מסורת זו מהווה הזדמנות עבור אל-חידרי לתקוף מלומדים והאבים המחזיקים בדעות מגשימות בעקבות אַחְמַד בן תַיְמִייה (1328), התאולוג הסוני הנודע ומגדולי המטיפים כנגד השיעה בימי הביניים.³⁹ לדעת מכליס, נושא תאולוגי זה הכלול בסוגיית התַמְוִחִיד (אחדות האל) העסיק רבות מלומדים שיעים רפורמיסטים במסגרת ניסיונם לצמצם את הפער התאולוגי בין השיעים לסונים מתוך גישה רכה ופייסנית. מלומדים אלה הדגישו את מסירותם לעיקר אמונה זה המשותף לשתי הקהילות בהבליטם את המסר המונותאיסטי הפשוט והרציונלי של האסלאם, וזאת על מנת לרכוש את אהדתם של חוגים סונים מודרניסטים כלפי השיעים וליצור שיח אסלאמי מאחד. וכך שתי גישות עיקריות כלפי התַמְוִחִיד עלו למרכז הבמה: האחת, רציונלית-פילוסופית שנהגתה עוד בכתבי חכמי המעתזלה בימי הביניים והתאזרחה עד ימינו. השנייה, פוריטנית-מסורתית הנוטה לדבוק בפשט הכתובים, והיא מיוצגת בעיקר בידי הוהאבים.⁴⁰ אלא שכאן אנו רואים כיצד דרכו של אל-חידרי מתפלגת מדרכם המפויסת של השיעים הרפורמיסטים, שכן הוא מנגח את הוהאבים על אמונותיהם המגשימות.⁴¹ זאת כנראה כדי לחדד הבדלים בתפיסות תאולוגיות בין הוהאבים לבין סונים אחרים המרחיקים את ההגשמה מהאל מתוך ניסיון לפצל את המחנה הסוני וכך להפחית מכוחו במאבקו באיראן.⁴² לשון אחר, אל-חידרי מנסה לתקוע טריז בין הממלכה הסעודית לבין שאר המדינות הסוניות שאינן משתייכות לזרם הוהאבי גם על בסיס תאולוגי.⁴³

ואמר לי: 'שמעאל בני ברכני'. אמרתי לו: 'יהי רצון מלפניך שיכבשו רחמיך את כעסך ויגלו רחמיך על מידותיך ותתנהג עם בניך במידת הרחמים ותכנס להם לפניך משורת הדין'. ונענע לי בראשו [...]."

³⁹ ראו למשל הסרטון תחת הכותרת "[צרות גדולות בדברי אל-ע'ת'ימין על אודות הגשמת האל](#)" (מחמד בן צ'אלח אל-ע'ת'ימין, שרַךְ אל-ע'קִידָה אל-וֹאֶסְטִיָה, אל-ריאָץ: דָאָר אל-תַיְמִיָה לַלְיָנֶשֶׁר, 2005, עמ' 317, 320–321, 389). על אבן תַיְמִייה, איש האסכולה החנבלית המחמירה שבין ארבע אסכולות ההלכה באסלאם הסוני, ועל השפעתו על הוהאביה, ראו: Gold, *Hatred's Kingdom*, pp. 18, 76, 91; H. Laoust, "Ibn Taymiyya", *EP*, Vol. 3, pp. 951–952, 954.

⁴⁰ Elisheva Machlis, *Shi'i Sectarianism in the Middle Ages: Modernization and the Quest for Islamic Universalism*, London-New York: I. B. Tauris, 2014, pp. 15, 84 (קיימת גישה שלישית שנציגה הם הצופים המחזיקים בתפיסות מיסטיקות אך אין היא מענייננו כאן).

⁴¹ לפחות לשיטתו של אל-חידרי שכן יש המסתייגים מטענות מעין אלה, וראו למשל: Jon Hoover, *Ibn Taymiyya*, London: Oneworld, 2019, pp. 115–118.

⁴² כפי שציינתי לעיל, וראו למשל בסרטון תחת הכותרת "[זה מה שעוללו בני אומיה לבני ביתו של שליח האל](#)"; כדוגמה לאיבה מצד מנהיגים איראנים בכירים כלפי המשטר הסעודי, להלן מספר התבטאויות: "האבים חסרי אלוהים ונאלחים" (איאתוללה ח'ומיני); "חוליגאנים והאבים", "חבורה מרושעת" (דובר הפרלמנט האיראני, רֶפְסֶנְגִ'אני). התבטאויות ברוח דומה ניתן למצוא מעבר למתרחס בצד הסעודי (Saikal, *Iran*, p. 191): "איראן היא מממנת הטרור הגדולה ביותר בעולם" (עבד אלג'ביר, שר החוץ הסעודי, באוקטובר 2015). עוד על המתוחות והאיבה בין שתי מדינות אלה, ראו עוזי רבי, סעודיה: ממלכת נפט במבוכי הדת והפוליטיקה, רעננה: האוניברסיטה הפתוחה, 2007, עמ' 184–182; 119–120. Gold, *Hatred's Kingdom*, pp. 119–120. כמו כן יצוין כי העוינות של איראן כלפי סעודיה קשורה גם לקרבתה של הממלכה למערב, ובעיקר לארצות הברית, אשר נושאת בקרבה השלכות פוליטיות וכלכליות. על כך ראו, רבי, סעודיה, 117–113; 198; Saikal, *Iran*, pp. 35, 39.

⁴³ במלים אחרות דומה כי אל-חידרי פועל בפרקי הסדרה בשני מסלולים נפרדים: האחד נגד הסונים (על ערכיהם באופן כללי). השני נגד הוהאבים הרואים עצמם מנהיגי המחנה הסוני (לפחות לדידו של אל-חידרי).

במסגרת מתקפה שיטתית זו עורך אל-חידרי השוואה בין בית המלוכה הסעודי לבין הח'ליפות האומיית, שנאת נפשם של השיעים מקדמת דנא. כזכור, ח'ליפות זו נוסדה בידי מַעְאֻיָּה בן אַבִּי סַפְיָאן, לאחר רצח עלי בן אַבִּי טַאלַב.⁴⁴ אל-חידרי טוען כי המונרכיה הסעודית היא הגלגול המודרני של הח'ליפות האומיית, אשר אנשיה התאפיינו בשחיתות מוסרית, פריקת עול מצוות ופשעה (מתן שוחד ושלמונים, חילול קודשי האסלאם, רצחנות ועוד).⁴⁵ אל-חידרי מרבה לציין את המונחים אל-אַסְלַאם אל-אַמְוִי (האסלאם האומי), וכן אל-מַנְטַק אל-אַמְוִי (ההיגיון האומי), קרי, אסלאם שקרי ומזויף מבית המדרש של משפחת אומיה, אשר מושתת על חשיבה מעוותת ומתאפיין בהתחסדות, בהעמדת פנים ואף בכפירה ובמינות.⁴⁶ להלן דוגמה לפריקת עולו של מַעְאֻיָּה:

מפי עַטְאָא' בן יַסָּרָא: מַעְאֻיָּה בן אַבִּי סַפְיָאן מכר גביע מזהב או מכסף במחיר מופקע. אמר לו אבו אל-דַרְדָּא'47: "שמעתי את שליח אלה אסור לעשות מעשים מעין אלה ומורה למכור דבר בערכו". אמר לו מַעְאֻיָּה: "איני רואה בכך פסול". אמר אבו אל-דַרְדָּא': "מי יהיה לי מליץ יושר אצל מַעְאֻיָּה? אני מספר לו על שליח אלה והוא מספר לי על דעתו [...]".⁴⁸

בדיונו במקור זה מדגיש אל-חידרי כי מַעְאֻיָּה פעל בניגוד לציווי הנביא במזיד. לכן עובדה מביכה זו הביאה מלומדים סונים לצטט מסורת זו תוך כדי השמטת תשובתו המתריסה של מַעְאֻיָּה וזאת כדי לשמור על כבודו של מי שמכונה בפיהם כְּאֻתְבַּ אל-זֻהִי (סופר ההתגלות [של הנביא]).⁴⁹

עוד טען השיח' כי כאז בן היום – כשם שבית אומיה שקד על הפצת "האסלאם האומי" הכוזב מתוך מניעים פוליטיים, כך בית המלוכה הסעודי בימינו משקיע משאבים רבים בהפצת תעמולה שקרית למען מימוש האינטרסים הארציים שלו. וכבימים ההם, כך בזמן הזה – כשם שהאומיים רדפו ודיכאו את השיעים, כך היום ממשיכים הוהאבים במדיניות הַתְּכַפִּיר (כאמור, הכרזה על מוסלמים, במקרה זה שיעים, כופרים) וההחרמה כלפי השיעים. והאבים אלה מיישמים את מורשת אביהם הרוחני, מַחַמַד בן עַבְדַּ אל-וְהָאב (1792), אשר הסית לרצח שיעים ואף רצח. זאת בעקבות משנתו של בן תִּימִיָּה.⁵⁰

⁴⁴ עלי בן אַבִּי טַאלַב עלה לשלטון אחרי רצח עת'מאן בן עַפְאָן, הח'ליף השלישי וכן דודו של מַעְאֻיָּה. על עת'מאן ונסיבות מותו, ראו: Madelung, *The Succession*, pp. 78–140; G. Levi Della Vida, "Uthmān b. 'Affān", *IEJ*, Vol. 10, pp. 946–949.

⁴⁵ ראו: Bar-Asher, *Scripture*, pp. 205, 208–209; היו קנדי, מוחמד והח'ליפות: המזרח התיכון המוסלמי במאות הששית-האחת עשרה, ירושלים: מוסד ביאליק, 1998, עמ' 81. עוד על תדמיתם המורכבת של בני אומיה במסורת המוסלמית, ראו: G. R. Hawting, "Umayyads", *IEJ*, Vol. 10, p. 841.

⁴⁶ לטענות שיעיות אלה יש אחיזה במקורות סונים קדומים (ראו למשל: Hawting, "Umayyads", p. 841) ודומה כי אל-חידרי מנצל זאת לטובתו.

⁴⁷ עַיְיֻמַר בן זִיַד (652, דמשק), בן שבת ח'זַרְג' אשר חדל להתפרנס ממסחר לאחר שהתאסלם והחל לגלות נטייה לפרישות ולסגפנות, ראו עליו: A. Jeffery, "Abū 'l-Dardā", *IEJ*, Vol. 1, pp. 113–114.

⁴⁸ ראו הסרטון תחת הכותרת "[האמת על מַעְאֻיָּה במסורת שליח האל \(1\)](#)" מדקה 14 (אבו בַּר אַחְמַד בן אל-חַסְיָן בן עלי אל-בַּיְהִקִי, אל-סַנְ אַל-בַּבְרָא, קהיר: דאר אל-חדית', 2008, כרך 5, עמ' 607, מסורת 10494).

⁴⁹ מעאוייה שימש כאחד ממזכירי הנביא, ראו: Hinds, "Mu'āwiyā (I)", *IEJ*, Vol. 7, p. 265.

⁵⁰ ראו למשל הסרטון תחת הכותרת "[אבן תימיה אמר כי מי שהורג \[שיעי\] ראפצ'י נכנס לגן עדן](#)"; על אבן עבד אל-והאב מייסד הוהאביה ועל מעשי הטבח ופעולות האיבה שחיליו ביצעו בקרב השיעים במאה התשע-עשרה ובאבולוסיות אחרות במאה העשרים, ראו רבי, סעודיה, עמ' 122; Gold, *Hatred's Kingdom*, pp. 12, 22–23.

יצוין כי אל-חידרי מדגיש פעם אחר פעם כי עֶבֶד אל-יָהָאב החזיק בשיטתו הקנאית של אבן תִּימִיָה, הנחשב בעיניו כשורש כל הרע המתרחש כיום בין סונים לשיעים בעולם. וכך, בסגנון המזכיר את דרכו של קאטו "הזקן" (149 לפסה"נ) שנהג לסיים כל נאום שלו בסנאט הרומי במנטרה (המקוצרת כאן) Carthago Delenda ("ועל קרתגו להיחרב"), מכריז אל-חידרי בסוף כמעט כל דיון כי הוהאבים הם ממשיכי דרכו של אבן תִּימִיָה אשר אימץ את הגישה האומיית העויינת את השיעים.

להלן שתי דוגמאות כדי להמחיש את טענתי בדבר ההשוואות בין בית אומיה לבין בית סעוד במסגרת ניסיונו של אל-חידרי להכפיש את הוהאבים. הראשונה תעסוק בחוסר מוסריותם ואמינותם של הח'ליפות האומיית ושל בית המלוכה הסעודי. השנייה תעסוק בנטייתם לאלימות ולרצחנות, לשיטת השיח' אל-חידרי.

1) לטיבו של המחקר האקדמי הנעשה בידי מלומדים והאבים

לדעת אל-חידרי, כשם שמֵעֲאֻיָה בן אֶבִי סַפְיָאן ייסד "תעשיית שקרים" עת מימן מלומדים כדי שיבדו מלבם וימצאו מסורות התומכות בו ובחברי הנביא שפעלו נגד עֵלִי בן אֶבִי סַלְבִּי,⁵¹ כך גם השליטים הסעודים מממנים כוהני דת הפועלים בהונאה ובתרמית כדי להשיג את מטרותיהם מתוך אג'נדה פוליטית, אשר אין לה ולאסלאם דבר. אביא תחילה את תרגום המסורת בדבר בית אומיה, ואחריה את מקבילתה המודרנית הנוגעת לבית סעוד:

אל-חידרי מצטט מסורת המופיעה בחיבור אל-בַּדְאִיָה ואל-נְהַאִיָה לאבן כְּתִי'ר (1373), מבית מדרשו של אבן תִּימִיָה), בדבר מותו של אֶבֻ הַרְיָה.⁵² ממסורת זו עולה כי אֶבֻ הַרְיָה זה נטה בעליל לטובת בית אומיה, שהרי היה מקורב ביותר לח'ליף השלישי עֵת'מָאן בן עֶפְאָן (656) ואף עמד לצידו כאשר הח'ליף התבצר בביתו בזמן המצור שהטילו אויביו, לפני שפרצו לביתו ורצחוהו. על כן, לפי אל-חידרי, יש להטיל ספק בכל חדית' פרי עטו של אֶבֻ הַרְיָה העוסק במשפחת אומיה ואף בנושאים אחרים, שכן הדעת נותנת שהיה משוחד ופעל לטובת משפחה זו. וכך גורסת המסורת:

[...] אל-יליד בן עֶקְבָה⁵³ כתב איגרת אל מֵעֲאֻיָה על אודות מותו של אֶבֻ הַרְיָה. מֵעֲאֻיָה השיב לו באיגרת לאמור: "השגח על יורשיו והיטיב עמהם. הענק להם עשרת אלפים דִּרְהָם, גמול לקרוביהם ועשה עמהם חסד, שהרי אֶבֻ הַרְיָה היה מתומכי עֵת'מָאן ואף שהה עמו בביתו כאשר נרצח".⁵⁴

215–228 (וראו על תמיכה כספית ומוסרית בטרור מצד מוסדות והאבים, שם, עמ' 229–251); H. Laoust, "Ibn 'Abd al-Wahhāb", *Et*, Vol. 3, pp. 677–679; Michael Crawford, *Ibn 'Abd al-Wahhāb*, London: Oneworld Publications, 2020, pp. 86–88.

⁵¹ ראו למשל הסרטון תחת הכותרת "מֵעֲאֻיָה קנה אנשים בכסף"; Kohlberg, "Some Imāmi", pp. 157–158.

⁵² על אבן כְּתִי'ר וחיבורו אל-בַּדְאִיָה ואל-נְהַאִיָה המקובל בקרב הסונים, ראו: H. Laoust, "Ibn Kathīr", *Et*, Vol. 3, pp. 817–818.

⁵³ 680, נֶקָה. נתמנה למושל בוכֶפָה בידי אחיו-למחצה, הח'ליף השלישי עֵת'מָאן בן עֶפְאָן. ראו עליו: C. E. Bosworth, "al-Walīd b. 'Uḡba", *Et*, Vol. 11, p. 130.

⁵⁴ אסמאעיל בן עמר בן כְּתִי'ה, אל-בַּדְאִיָה ואל-נְהַאִיָה, קהיר: דאר הג'ה, 1997, כרך 11, עמ' 390.

בזכות מסורת זו, יצא המרצע מן השק – אָבוּ הַרְיָה יצק מים על ידי עֵת'מָאן, ולכן הוא חשוד באופן מיידי במשוא פנים ובזיוף מסורות לטובת בית אומיה. זאת ועוד, אל-חידרי טוען במקומות אחרים כי אָבוּ הַרְיָה סילף ואף בדה מסורות רבות יש מאין בהקשרים שונים ומגוונים,⁵⁵ וכראיה לכך מובאת המסורת הבאה מקובץ החדית'ים של מֶסְלֵם, מפי עֵאא'שֶׁה (678) אשת הנביא מחמד:

עֵאא'שֶׁה שאלה את עֵרְוָה בן אל־זַבְיִר⁵⁷: "האם מפליא אותך שָׁאָבוּ הַרְיָה בא והתיישב ליד חדרי, בעודו מוסר חדית'ים מפי הנביא כדי שאשמעם? אבל באותו זמן התפללתי תפילת רשות ולפני שסיימתי להתפלל הוא קם והלך. לו הייתי משיגה אותו, הייתי מטיחה אותו, הייתי מטיחה בפניו: 'שליח האל עליו התפילה והשלום לא נהג לדבר ולספר בפרוטרוט כשם שאתה מפרט!'"⁵⁸

לדעת אל-חידרי, מסורת זו מראה את קלונו של אָבוּ הַרְיָה, אשר מצטייר כדמות לא אמינה, מפני שעולה מדברי עֵאא'שֶׁה שָׁאָבוּ הַרְיָה לא מסר את דברי הנביא כהווייתם.⁵⁹ בכך מבקש אל-חידרי להצביע על קווי דמיון בין אָבוּ הַרְיָה לבין אנשי דת ואקדמיה סעודים אשר מרבים לפרסם חיבורים ומחקרים שעולים בקנה אחד עם האמונות והדעות של הוואביה, בעוד האמת רחוקה מלשמש נר לרגליהם. לפי אל-חידרי, אישים אלה הם מלחכי פנכה האוכלים משולחנם של השליטים הסעודים,⁶⁰ ועל כן יש לפסול על הסף את כתיבהם.

זאת ועוד, לאחר שהטיל דופי באמינותו של אָבוּ הַרְיָה במסורת דלעיל המופיעה בקובץ החדית'ים של מֶסְלֵם (בדבר אופן מסירת החדית' מפי אָבוּ הַרְיָה), אל-חידרי מטיח אותה האשמה גם כלפי אל-בַּח'אֲרִי מקבילו. אל-חידרי מצטט את המסורת על עֵאא'שֶׁה מתוך הקובץ של אל-בַּח'אֲרִי:⁶¹ "עֵאא'שֶׁה שאלה את עֵרְוָה בן אל־זַבְיִר: 'האם מפליא אותך שָׁאָבוּ פֶלְאן [= אבי פלוני] בא והתיישב ליד חדרי [...]!"

כלומר אל-חידרי מאשים את אל-בַּח'אֲרִי בכך שהביא מסורת שבה הוחלף הכינוי אָבוּ הַרְיָה באָבוּ פֶלְאן (פלוני). לטענתו, אל-בַּח'אֲרִי עשה זאת כדי לטשטש את זהותו של מוסר החדית' ואף להעלימה,

⁵⁵ זאת בהסתמך גם על העובדה שָׁאָבוּ הַרְיָה שהה במחיצתו של הנביא מוחמד בין שנה ותשעה חודשים לבין שלוש שנים לכל היותר לפי אל-חידרי – דבר שמעלה ספקות לגבי מספר המסורות העצום שמיוחסות אליו (3,300 מסורות).

⁵⁶ עֵאא'שֶׁה בת אֲבִי בַּכְר אל־צַדִיק, אשתו השלישית של הנביא (מסלם ואל-בח'אֲרִי מצטטים בשמה כ־300 מסורות. ראו עליה בהרחבה: W. Montgomery Watt, "Ā'isha Bint Abī Bakr", *EJ*, Vol. 1, pp. 307–308.

⁵⁷ עֵרְוָה בן אל־זַבְיִר (מת במדינה בשנת 712), אחיינה של עֵאא'שֶׁה ונכדו של אָבוּ בַּכְר אל־צַדִיק, החליף הראשון, ראו עליו בהרחבה: G. Schoeler, "Urwa b. al-Zubayr", *EJ*, Vol. 10, pp. 910–913.

⁵⁸ ראו הסרטון תחת הכותרת "[מי הוא אָבוּ הַרְיָה](#)": (אל-בַּח'אֲרִי, צִחִיח מֶסְלֵם, עמ' 1088, מסורת מס' 2493).

⁵⁹ כלומר לשיטת אל-חידרי, עצם העובדה שָׁאָבוּ הַרְיָה אינו מדייק בדברי המסורת ובאופן מסירתה מטיל צל כבד על אמינותו וישרו.

⁶⁰ על הקשרים הסימביוטים בין המשטר הסעודי לחכמי הדת שכוחם הלך והתעצם מאז שנות השישים של המאה העשרים, ראו: Gold, *Hatred's Kingdom*, pp. 77, 119.

⁶¹ מחמד בן אֶסְמַעִיל אל-בַּח'אֲרִי, אל-גֵּאֲמֵע אל-צִחִיח, בירות-דמשק: נָאֵר אל-רֶסְאֵלָה אל-עֵאֲלַמְיָה, 2011, כרך 3, עמ' 116, מסורת מס' 3568.

מפני שהדבר אינו מחמיא לא לאָבּוּ הַרְבִּיָּה ולא לאל־בְּח'אֲרִי, שכן האחרון ציטט מאָבּוּ הַרְבִּיָּה 440 מסורות הנחשבות למהימנות. לו היה אל־בְּח'אֲרִי נוקב במפורש בשמו של אָבּוּ הַרְבִּיָּה, אשר מתואר בפּי עֵאָאִ'שֶׁה כרשלן במקרה הטוב או כגוזמאי במקרה הרע, היה "כורת את הענף עליו הוא יושב".

אל-חידרי ממשיך ומנחית מהלומה שלישית בהקשרו של אָבּוּ הַרְבִּיָּה, ומנסה להביך את הסונים פעם נוספת באשר לאמינות מסורתיהם. בנוקטו את העיקרון המכונה בתלמוד טענת "מְמָה נִפְּשָׁךְ" (לפיה כל בחירה מבין שתי אפשרויות תוביל לאותה מסקנה, כשאינן אפשרות שלישית כמוצא),⁶² אל-חידרי מצטט מקור סוני נוסף:⁶³

[...] סַעִיד בֶּן עֶבְדֵּן אַל-עִזִּיז שֶׁמַּע אֶת עֵמֶר בֶּן אַל-ח'טַאב אֹמֵר לְאָבּוּ הַרְבִּיָּה: "חֲדַל לְמַסּוֹר חֲדִיתִים מִפִּי שְׁלִיחַ הָאֵל, וְלֹא – אֲגַרֵּשׁ אֹתְךָ לְאֲדַמַּת שֶׁבִטְךָ".

רוצה לומר: אחת מן השתיים (כל אחת גרועה בפני עצמה מבחינת הסונים) – אָבּוּ הַרְבִּיָּה נחרד מעֵמֶר ומנע מהמוסלמים מידע הכרחי מפי הנביא, ובכך אמינותו נפגמת; או שעֵמֶר פשע בכך שהוא עצמו, כח'לִיף "ישֶׁר-דֶּרֶךְ" כהגדרת הסונים, הסתיר מסורות מפי הנביא. כך או כך, בעיני אל-חידרי, הדבר מעמיד את הסונים במבוכה רבה, שהרי עֵמֶר בֶּן אַל-ח'טַאב וְעֵאָאִ'שֶׁה – שתי דמויות מופתיות באסלאם הסוני (ושנואי נפשם המובהקים של השיעה) – הטילו דופי במהימנותו של אָבּוּ הַרְבִּיָּה.

ראוי לציין כי אל-חידרי אינו הראשון שפקפק במסורתיו של אָבּוּ הַרְבִּיָּה. קדמו לו מלומדים שיעים כגון עֶבְדֵּן אַל-חַסִּין שֶׁרְךָ אַל-דִּין מוֹסִי (1957)⁶⁴ אשר מצא פסול בכמה ממסורתיו של אָבּוּ הַרְבִּיָּה בטענה שהן אינן עולות בקנה אחד עם השכל הישר או עם חוקי הטבע.⁶⁵ ברם, ניתן להצביע על שני הבדלים לפחות בין אל-חידרי לבין מוֹסִי. הראשון הוא העובדה שמוֹסִי נקט גישה פייסנית כלפי הסונים (תוך כדי הפגנת אהדה כלפי הַצִּמְאֵה) וניסה לגבש גוף מסורות מוסכם שיאחד את הסונים והשיעים. זאת בניגוד לאל-חידרי שאוחז בגישה המסורתית המתנצחת עם הסונים ובפרט עם הוהאבים. הבדל שני מתבטא בכך שמוֹסִי הסתמך בעיקר על רציונליזם בבואו לבחון את תקפות מסורות סוניות (בעיקר מפי אָבּוּ הַרְבִּיָּה). ואילו אל-חידרי התבסס בדרך כלל על גישה פילולוגית-טקסטואלית. דהיינו אל-חידרי נוטה לעיין בכתובים מנקודת מבט לשונית כדי לאששם או להפריכם (לעתים תוך כדי הצלבתם עם מקורות אחרים) ומכך מסיק את מסקנותיו.

⁶² עיקרון זה מוכר מכתבי תאולוגים מוסלמים שפעלו בימי הביניים (חכמי הַפְּלֵאם), וראו עליהם בהרחבה: L. Holtzman, "Kalām", *Encyclopedia Judaica* (2006), Vol. 11, pp. 729–730.

⁶³ מְחַמַּד בֶּן אַחְמַד בֶּן עֵתִ'מָאן אַל-דִּ'הַבִּי, סִיר אַעְלָאם אַל-בְּלָא'א, בירות: מַא'סַסַת אַל-דִּסְאָלָה, 1982, כרך 2, עמ' 600.

⁶⁴ ואף רפורמיסטים סונים כגון מְחַמַּד עֶבְדֵּן (1905) ורְשִׁיד רִצָּא' (1935). ראו בהרחבה: Machlis, *Shi'i Sectarianism*, pp. 73–76.

⁶⁵ כך למשל מסורת על פרה המשוחחת עם שועל בערבית (שם, עמ' 75).

אדגים את דבריי בשלוש מסורות העוסקות בסוגיית ביקור קברו של הנביא מחמד – אחת הסוגיות השנויות במחלוקת בין הוואבים לבין השיעים.⁶⁶ במסורת הראשונה מנסה אל-חידרי להוכיח לוואבים שביקור קבר הנביא (המשמש כאמצעי תיווך [נסילה] בין המאמינים לבין אללה) היה מקובל בקרב הצמאה ולכן הדבר מותר (וזאת בניגוד לדעת הוואבים הרואים בכך חידוש מגונה [בַּדְעָה] וכפירה [בעקבות אבן תימיה]).⁶⁷

במסגרת הוכחה זו מצביע אל-חידרי על התנסחותו של מְרֻאן בן אלחַכַם (685) שבה הוא עושה שימוש בכינוי קניין חבור (צ'מיר מַתְצַל) לשם העצם "קבר" החוזר אל הנביא מחמד ([עַנְדַּךְ] קְבֻרָה) – התנסחות מזלזלת המסגירה את צביעותו ויחסו השלילי של הדובר, בן למשפחת אומיה, כלפי הנביא (במקום שיאמר: "ליד] קבר שליח האל" וכדומה):

מפי נְהַב בן ג'ריר: ראיתי את אַסְאֵמָה בן זַיְד⁶⁹ שוכב ליד דלת חדרה של עֵאֲאִ'שָה, שר בקול רם ומתפלל ליד קבר שליח אללה. עבר לידו מְרֻאן ושאל: "אתה מתפלל ליד קברו, ידידי?" ענה אַסְאֵמָה: "אני אוהב אותו". אמר לו מְרֻאן דבר מגונה, סב על עקביו והלך [...].⁷⁰

שתי המסורות הבאות מוצלבות בידי אל-חידרי כדי להראות כיצד הצמאה ואנשי הדורות שבאו אחריהם נהגו לפקוד את קברו של הנביא לשם תפילה ובקשת משאלות. זאת בעקבות הדרכתה של עֵאֲאִ'שָה אשר עליה אמר הנביא: "קחו שני שלישים מדתכם מפי בהירת העור הקטנה"⁷¹ – דבר שיש בו להעמיד את הוואבים במבוכה:

• סיפר לנו אַבּוּ אַל־ג'וּזַא' אֶסְ בן עֵבַד אללה: בני העיר מדינה סבלו מרעב עקב בצורת קשה, והם הלינו על כך בפני עֵאֲאִ'שָה. היא אמרה להם: "הביטו אל קברו של הנביא וקרעו בו צוהר אל השמיים כך

⁶⁶ המסורת הראשונה תדגים את הגישה הלשונית של אל-חידרי ואילו המסורות השנייה והשלישית ידגימו את מנהגו להצליב מקורות כדי לאמתם.

⁶⁷ אַחְמַד בן תימיה, קאעדה ג'לילה פי אל-תַסְלַ ואל-נְסִילָה, בירות: דָאר אל-כְּתָב אל-עַלְמִיָה, 2001, עמ' 24; מַחְמַד בן צֵאלַח אל-עַת'ִימִין, מַגְ'מֻוע פְּתָאֻא וְנְסֵאֵל אל-שִיח' מַחְמַד בן צֵאלַח אל-עַת'ִימִין, אל-ריאֵץ: דָאר אל-תַ'בְּיָא לַל-נְשָה, 1994, כרך 2, עמ' 349. אבן עבד אל-וואב ראה בכך כפירה מפני שזה מנוגד לעקרון הַאֵלֵהִיָה ולפיו האל לבדו הוא מושא הפולחן הבלעדי. על כן אסורה עבודת האל שבה משתמשים באמצעים מתווכים בין האל לאדם כגון קמעות, תפילה אל מתים או פניה אל קדושים, ראו: Machlis, *Shi'i*: Crawford, *Ibn 'Abd al-Wahhab*, pp. 55, 83; *Sectarianism in the Middle Ages*, p. 84.

⁶⁸ הודח בידי עֵלִי בן אַבּי טַאֵלַב לאחר ששימש כמושל מדינה במינויו של עת'מָאן בן עפָאן. לימים יתמנה לשליט הרביעי לבית אומיה בהחליפו את הענף הסְפִיאֵני, ראו עליו בהרחבה: C.E. Bosworth, "Marwān b. al-Hakam", *EI*, Vol. 7, p. 74.

⁶⁹ אַסְאֵמָה בן זַיְד בן אל-חֵאֲרֵת'ה אל-בְּלַבִּי (674), בנה של שפחה משוחררת שמחמד אימצו כבן. עליו בהרחבה: Vacca, "Usāma b. Zayd", *EI*, Vol. 10, p. 901.

⁷⁰ ראו הסרטון תחת הכותרת "מרואן בן אל-חכם קילל את אַסְאֵמָה בן זַיְד מפני שהתפלל ליד קבר הנביא" (צ'יאא' אל-דִין אל-חֵבְּלִי אל-מַקְדְּסִי, אל-אַחֲאֵדִית' אל-מַחְ'תָּאֵרָה, בירות: דָאר ח'צ'ר לַל-טְבָאֵעָה ואל-נְשָה, 2001, כרך 4, עמ' 105).

⁷¹ ח'ד'וֹא תַלְתִי דִינְבָם מִן אל-חֵמִינְאֵא'. על צורת הקטנה "אל-חֵמִינְאֵא'" אשר נאמרה על עאִישָה', ראו: E. W. Lane, *Arabic-English Lexicon*, New York: Ungar Pub. Co., 1955: Vol. 2, p. 642.

שלא יהא [גג] חוצץ בינו לבין השמיים". והם עשו כך. ואז ירד עלינו גשם עד שהעשב צמח והגמלים השמינו עד כדי כך שנבקעו מרוב שומן. לפיכך כונתה שנה זו שנת ההיבקעות [של הגמלים].⁷²

- בשנת 654 להגירה ביום רביעי בשבוע, שלושה בחודש ג'מאד אל-א' אח' 73 [...] שוב שמעו האנשים רעש כמו רעם [...] והארץ רעדה [...] ואחר כך הופיעה אש שלשונותיה עלו השמיים, להבות אדומות כעלוקות, והאש התפשטה. האנשים ביקשו מחסה במסגד הנביא ובחדר [קברו] הנכבד. הם הקיפו את החדר, התוודו על חטאיהם בתחנונים בפני אללה יתעלה וביקשו את עזרתו של הנביא [...] ⁷⁴.

כדוגמה לטיב המחקר האקדמי של הסעודים שלדעת אל-חידרי מקביל לחוסר היושרה האינטלקטואלית של חכמי בית אומיה, אל-חידרי משווה בין שלוש מהדורות של החיבור אָט'האר אל-חַק (= גילוי האמת), העוסק בין היתר בפרשנות קוראן וחדית'. בשתיים מתוך שלוש המהדורות, הלבנונית והמצרית, מופיעה אמירה של המחבר, רחמת אללה אל-הַנְדִי, המתייחסת לאמונה השיעית הגורסת כי חברי הנביא, ששנאו את עֵלִי, השמיטו פסוקי קוראן המצביעים על זכותו של עֵלִי לרשת את הח'ליפות מיד לאחר מות הנביא.⁷⁵ במהדורה הסעודית אמירה זו לוקה בחסר, שכן נעדרת ממנה הפסקה המזכירה את האמונה השיעית דלעיל.⁷⁶

לשון אחר, לגרסת אל-חידרי, אנשי אקדמיה סעודים נוטים להשמיט במחקריהם עקרונות מהדוקטרינה השיעית, בניגוד לנומרות האקדמיות המקובלות ולפיהן חובה על איש המדע לציין דעות במחקר גם אם אינן דרות בכפיפה אחת עם השקפתו. אל-חידרי טוען כי היה על החוקר הוואבי להסתייג, אפילו בהערת שוליים, מהטענה שעסקה באמונת השיעים בדבר השמטת פסוקי קוראן בידי שונאי עֵלִי, ולא להתעלם ממנה לגמרי, שאם לא כן, מדובר במעילה באמון במחקר האקדמי (ח'אֵנֶה עֵלְמֵינֶה = בגידה מדעית). ברם, היות שגישה שקרית זו מצד הוואבים מהווה המשך לסגנון האומי הכוזב, אין להתפלא על כך, לדברי אל-חידרי.⁷⁷

⁷² (ראו הסרטון תחת הכותרת "[עא'שה הדריכה את חברי הנביא למצוא מחסה באמצעות קברו](#)") (עבד אללה בן עבד אל-צַמַד אל-דַאֲרַמִי, מַסְנַד אל-דַאֲרַמִי, אל-ריאָץ': דַאֲר אל-מַעְלִי לַל-נַשֵּׁר ואל-תַוְזִיע, 2000, כרך 1, עמ' 227).

⁷³ 4 ביולי 1256.

⁷⁴ ראו הסרטון תחת הכותרת "[אבן תַיְמִיֶה הוֹדֵה: חֶבְרִי הַנְּבִיאִי נֶהְגוּ לְהַתְחַנֵּן לִפְנֵי הָאֵל בְּאִמְצַעוֹת קֶבֶר הַנְּבִיאִי](#)" (בן כת'יה, אל-בַּדְאִיָה ואל-נֶהְאִיָה, כרך 17, עמ' 335).

⁷⁵ על סוגיית השיבוש והסילוף בקוראן במסגרת הפולמוס הסוני-שיעי, ראו: Bar-Asher, *Scripture*, p. 204; H. Lazarus-Yafee, "Tahrif", *EJ*, Vol. 10, pp. 111–112.

⁷⁶ ראו הסרטון תחת הכותרת: "[שְׁעֻרֵיִת זִיּוּפִם שֶׁל סַפְרִים אִסְלָאִמִיִּים בְּמַמְלַכַּה הָעֵרַבִּית הַסְעוּדִית](#)" בהתאמה (הַחֶמֶת אֵלֶּה אֶל-הַנְּדִי, אָט'האר אל-חַק, בִּירוֹת: דַאֲר אל-גִּ'ל, ללא תאריך, כרך 2, עמ' 113; אל-הַנְדִי, אָט'האר אל-חַק, קהיר: מַכְתֵּבַת אֶל-תַּקְאֵפָה אֶל-דִּינִיָה, 1986, כרך 2, עמ' 98; אל-הַנְדִי, אָט'האר אל-חַק, אל-ריאָץ': דַאֲר אל-יַסְוֵן לַל-נַשֵּׁר, 1991, כרך 3, עמ' 928). וכן ראו הסרטון תחת הכותרת "[זִיּוּפִי וסִלּוּף בְּהוּצָאוֹת לְאוֹר סְעוּדִית](#)".

⁷⁷ לדוגמאות נוספות שבהן אל-חידרי חושף את ערוותם של מלומדים וואבים בכירים כגון אבן בַּאֲז (1910–1999), שימש כמופתי הראשי בממלכה) ושיח' צַאֲלַח אל-פַּוְזַאן (1933–), אשר מסלפים, לטענתו, מסורות קדומות בשבח משפחתו של עֵלִי, ראו הסרטונים תחת הכותרות: "[גִּלְיוֹ חֶרְפָּתוֹ שֶׁל הַשִּׁיח' צַאֲלַח אל-פַּוְזַאן בְּדִבְרֵי זִיּוּף חֲדִית' אֶל-](#)

והנה דוגמה נוספת לחוסר היושרה האינטלקטואלית של המלומדים הוהאבים: אל-חידרי מצטט את השיח' מוחמד בן צאלח אל-עַת'ִימִין (1929–2001, מבכירי חכמי הדת הוהאבים), בסוגיית הציות לשליט חוטא:⁷⁸

הסונים חולקים על [השיעים] הסוטים מן המסורת לגמרי [...] בכך שהם מקבלים את קיום החג' עם השליטים [...] אפילו אם הם נוהגים לשתות יין במהלך החג'.

לטענת אל-חידרי, קביעה זו נאמרה מפני ששליטי בית אומיה, כגון מַעְאֻיָּה ובנו יַזִּיד (683), היו פרוצים ומושחתים.⁷⁹ וכך גם היום ניכרת מגמה בקרב אנשי הדת הסעודים להגן על בית המלוכה הסעודי ולהעניק לגיטימציה לשלטונו, בעודם מתעלמים מעבירותיהם. להלן דוגמה להתנהגותו של מַעְאֻיָּה – התנהגות שבה מתבטאת רדיפת בצע וחוסר נאמנות לשריעה:

מפי אַסְמַאעִיל בן עַבְדִּי [...] חלפה שיירת גמלים נושאי יין על פניו של עַבְדִּי בן אל-צַאמַת בעודו באל-שאם.⁸⁰ שאל [עַבְדִּי את מובילי הגמלים]: "מה יש על הגמלים? נאדות שמן?". ענו לו: "לא, יין [...] סחורה של פלוני".⁸¹ לקח עַבְדִּי סכין וניגש אל הגמלים ולא השאיר נאד אחד שלא בָקַע. שלח פלוני איגרת אל אָבוּ הַרְיָה ששהה אז באל-שאם, לאמר: "האם לא תהדוף את אחיר עַבְדִּי מעלינו? בבקרים הוא יוצא אל השוק ומשחית את סחורותיהם של בני החסות, ובערבים הוא יושב במסגד ורק מגדף אותנו [על מסחרנו ביין]. ניגש אָבוּ הַרְיָה אל עַבְדִּי ושאלו: "מה לך ולמַעְאֻיָּה? הנח לו ולסחורתו!". ענה לו עַבְדִּי: לא היית עימנו כאשר נשבענו אמונים [לנביא] והתחייבנו לציית לדבריו וכן לצוות לעשות את הטוב ולאסור את המגונה!" [...] על כך שתק אָבוּ הַרְיָה, ואז כתב פלוני אל עַת'ִימִין בן עַפְאן: "עַבְדִּי מחבל במסחרו עם אל-שאם".⁸²

אל-חידרי ממשיך לצטט את אל-עַת'ִימִין,⁸³ שאמר כי על הנתונים לקבל את מרותו של השליט בכל מצב, אפילו כאשר הוא מעניק לעצמו פריווילגיות על חשבון העם. כך למשל יש חובה לציית "גם אם

⁷⁸ ["תקלין"](#) וכן ["סילוף חדית' אל-ת'קלין בידי אבן באז"](#) (על אבן באז ואל-פוזאן בהרחבה, ראו: רבי, סעודיה, עמ' 92–106; 94–102; 100–102). (Nahouza, Wahabism, pp. 100–102, 104–106; 94–92).

⁷⁹ ראו הסרטון תחת הכותרת ["הבנו לך למרות השתדלותך הוי אבן עת'ימין"](#) (אל-עַת'ִימִין, שָׁרַח אל-עַקִידה אל-נַאסְטִיָּה, עמ' 657). וראו עליו בהרחבה: Nahouza, Wahabism, pp. 103–104.

⁸⁰ ראו הסרטון תחת הכותרת ["אבן הבוחן של הצחאבה לחשיפת הצבועים"](#). בין מעלליהם ועבירותיהם לאחר שהתאסלמו: מסחר בפסלי אלילים והלוואה בריבית. על יַזִּיד (דמות מפתח נוספת באיבה השיעית-אומיית, שכן עמד מאחורי רצח חסין בן עלי בקרב כרבלאא', אירוע מוכון באתוס השיעי) ודמותו המורכבת לפי המסורות המוסלמיות, ראו: Hawting, "Yazīd (I)", p. 310.

⁸¹ עַבְדִּי בן אל-צַאמַת (654) נשלח בידי עַמְר בן אל-ח'טַאב ללמד קוראן באל-שאם, וכן מונה לשופט ראשי ואחר כך למושל ירושלים (אורי טל, ארץ-ישראל במקורות ערביים מימי הביניים [634–1517], ירושלים: יד יצחק בן-צבי, 2014, עמ' 420).

⁸² "פלוני" הכוונה למַעְאֻיָּה כפי שיתברר בהמשך החדית'.

⁸³ עת'מִין בן עַפְאן שימש אז כח'ליף, וראו הסרטון תחת הכותרת ["האמת על מעאוייה במסורת שליח האל \(1\)"](#) (אל-ד'הַבִּי, סִינֵר אַעְלַאם אל-נַבְלַאא', כרך 2, עמ' 10).

⁸⁴ מחמד בן צאלח אל-עַת'ִימִין, שָׁרַח רִיאַץ' אל-צַאלַחִין מִן בְּלַאם סִיד אל-מַרְסִלִין, אל-רִיאַץ': דָּאָר אל-בְּתַב אל-עַלְמַיָּה, 2004, כרך 3, עמ' 659.

המנהיג חי חיי תענוגות ומותרות, מתגורר בארמונות מפוארים, נוסע ברכבי פאר, לובש בגדים יקרים בעוד העם חי בדלות וברעב". למרות התנהלות זו, עדיין על העם לציית, שהרי בחלקו של השליט נפל גורל אחד, ובחלקם של הנתינים נפל גורל אחר.⁸⁴

לדעת אל-חידרי, דברי אל-עית'ימין אלה הם הבסיס לכך שאנשי הדת הסעודים הכריזו על אירועי האביב הערבי בארצות צפון אפריקה ותימן, שבמהלכם נהרגו אזרחים רבים שהפגינו נגד המשטר, כעל אירועי פִתְנָה, מלחמת אחים אנרכיסטית שהיא בגדר כפירה,⁸⁵ ולכן בלתי לגיטימית בעליל. לא זו אף זו, בהמשך הדברים אל-חידרי שולח את ברכתו ומצהיר כי ההמונים הקיצו והתעוררו מתרדמתם לנוכח פשעי המשטרים (הסונים) שבארצות אלה, כדבריו, ובכך הסית והמריד את המפגינים.⁸⁶ תגובתו של אל-חידרי למהומות אלה עולה בקנה אחד עם השמחה לאיד אשר הופגנה בתקשורת האיראנית הרשמית כלפי המשטרים הערבים בתוניסיה ובמצרים. פובליציסטים איראנים ראו בכך "תהליך טבעי" שבו האזרחים המתקוממים התעוררו לאחר שנים של עוול ועושה מצד המשטרים, שכן קיבלו השראה מהמהפכה האסלאמית של ח'ומיני.⁸⁷

2) השלטת אווירת טרור מצד הוהאבים ונטייתם לאלימות ורצחנות

אל-חידרי נוהג להאשים את המשטר הסעודי ברצחנות ובהפרת זכויות אדם, בעודו מקביל התנהגות ברוטלית זו לנטייתם של אנשי בית אומיה להלך אימים על נתיניהם ולנקוט אלימות כלפיהם.⁸⁸ להלן שלוש מסורות מפי בני הדורות הראשונים לאסלאם המצוטטות בידי אל-חידרי להמחשת פעולות האיבה מצד השליט האומי מַעְאֻיָה כלפי השיעים:

⁸⁴ סוגיית הציות לשליט חוטא עתיקת יומין היא. כבר במאות הראשונות לאסלאם התגלעה מחלוקת בדבר גבולות הציות לבעל שררה זה – מחלוקת שהתבטאה במספר רב של חדית'ים שהופצו הן בידי התומכים בציות לשליט הן בידי המתנגדים לו. על כך בהרחבה ראו נמרוד הורביץ, "יחסי דת ומדינה", בתוך מאיר בראשור ומאיר חטינה (עורכים), **האסלאם: היסטוריה, דת, תרבות, עמ' 409**; מאיר יעקב קיסטר, "תפיסות חברתיות ודתיות של הסמכות השלטונית באסלאם", בתוך מיכאל לקר (עורך), **מחקרים בהתהוות האסלאם, ירושלים: מאגנס, תשנ"ט, עמ' 160–178**.

⁸⁵ פִתְנָה נושאת כמה הוראות, ראו למשל: L. Gardet, "Fitna", *ER*, Vol. 2, pp. 930–931.

⁸⁶ האשמות דומות נשמעו ברדיו טהראן (בערבית), עוד בשנת 1980: "המשטר השליט בסעודיה מתעטף באצטלה אסלאמית, אך למעשה מייצג דרך חיים מבישה, ראוותנית, מתירנית ורודפת שעשועים, תוך שהוא שודד את כספם של ההמונים ונוהר אחר הימורים, נשפים, שתיית אלכוהול ואורגיות. האם יהיה זה מפתיע אם ההמונים יבחרו בדרך המהפכה, האלימות והמשך המאבק כדי להחזיר לעצם את זכויותיהם ומשאביהם?" (רבי, **סעודיה, עמ' 124**).

⁸⁷ עוד על איראן והאביב הערבי, ראו: Uzi Rabi, *The Return of the Past: State, Identity, and Society in the Post-Arab Spring Middle East*, Lanham: Lexington Books, 2020, pp. 145–160.

⁸⁸ ראו שני הקישורים להלן. על פעולות איבה מצד האומיים כלפי השיעים, ראו: Bar-Asher, *Scripture*, pp. 206. 209; Gerald R. Hawting, *The First Dynasty of Islam: The Umayyad Caliphate AD 661–750*, London: Routledge, 2000, pp. 12, 50–53.

1.2) [...] מפי סעיד בן ג'ב'יר: היינו עם אָבן עבאס⁸⁹ בהר ערפּה⁹⁰. שאל אָבן עבאס את [סעיד]: "סעיד, מדוע איני שומע את האנשים מבצעים את [טקס] התלְבָּיָה?".⁹¹ ענה סעיד: "הם מפחדים מפני מַעֲאִיָּה!". או אז יצא אָבן עבאס מאוהלו ואמר: "לפקודתך אלה, לפקודתך, על אפו ועל חמתו של מַעֲאִיָּה. הוי אלה, קלל אותם [ואת מַעֲאִיָּה], שכן הם נטשו את המנהג של הנביא בגלל שנהא לעלי.⁹²

2.2) [...] מסר לנו אָבן עבד אל-רחמאן אלמקרא': כאשר בני אומיה שמעו על ילוד שזכה לשם עלי, הם רצחו אותו. הדבר נודע לנבאח [בן קציר], והוא שינה את שם בנו מעלי לעלי.⁹³

מסורת אחרת מרמזת, לדעת אל-חידרי, על יעילות השלטת הטרור מצד האומיים:

3.2) [...] מפי אל-מת'נא בן עבד אלה אל-אנצארי: התגוררתי בסוריה והנה לא שמעתי עוד את השמות [הפרטיים] עלי ואל-חסן [בכורן], אבל שמעתי מַעֲאִיָּה, נַיִד ואל-ג'לִיד [...].⁹⁴

לטענת אל-חידרי, גם היום הסעודים ממשיכים להשליט טרור כמו בימי האומיים, למשל כאשר הם מפרסמים פסקי הלכה הקוראים לרצח אנשי דת המחזיקים בדעות האשְׁעֶרִיָּה, לאחר שהם מכריזים עליהם ככופרים.⁹⁵ לדבריו, הוהאבים רודפים ומדכאים שיעים עד כדי שפיכת דמם למן היווסדה של המדינה הסעודית, בעשור האחרון של המאה השמונה-עשרה ועד ימינו.⁹⁶

⁸⁹ עבד אלה אבן עבאס (688 לערך), בן דודו של הנביא מחמד. עליו בהרחבה ראו: L. Veccia Vaglieri, "Abdalla b. al-Abbās", *IEJ*, Vol. 1, pp. 40–41.

⁹⁰ מאתרי העלייה לרגל למכה השוכן מחוץ לעיר.

⁹¹ תלְבָּיָה משמעה אמירת לַבְּיָן אלה לַבְּיָן (= לפקודתך אלה! לפקודתך!) במסגרת העליה לרגל. על מנהג זה שמַעֲאִיָּה הפסיק, ראו: Meir. J. Kister, "'Labbayka, Allāhumma, Labbayka...!' On a Monotheistic Aspect of a Jāhiliyya Practice," *Jerusalem Studies in Arabic and Islam* 2 (1980), pp. 33–57; T. Fahd, "Talbiya", *IEJ*, Vol. 10, pp. 160–161.

⁹² ראו הסרטון תחת הכותרת "[חברי הנביא נטשו את מנהגי הנביא מתוך פחד מפני מַעֲאִיָּה](#)" (אל-ב'הקי, אל-סנן אל-בְּנָא, כרך 5, עמ' 274).

⁹³ עלי: הוא צורת ערך ההקטנה של עלי על משקל פֻעַל. ראו הסרטון תחת הכותרת "[בני אומיה רצחו כל ילוד ששמו עלי](#)" (אל-ד'הבי, סיר אַעְלָאם, כרך 5, עמ' 101).

⁹⁴ ראו שם, כרך 10, עמ' 402 (הכוונה לשמות שליטים אומיים). על אל-ג'לִיד בן עבד אל-מלך בן מְוָאן, ראו: H. Kennedy, "(al-) Walid", *IEJ*, Vol. 11, pp. 127–128.

⁹⁵ ראו למשל הסרטון תחת הכותרת "[פסק הלכה מאת אנשי דת סלפים בסעודיה המתיר לרצוח סונים אשְׁעֶרִים](#)". על האשעריה, אחד מזרמי התאולוגיה הסונית השכלתנית, ראו: ליבנת הולצמן, "תאולוגיה", בתוך מאיר בר-אשר ומאיר חטיבה (עורכים), **האסלאם: היסטוריה, דת, תרבות**, עמ' 439, וראו עוד על גילויי דעת הקוראים לאלמות: Gold, *Hatred's Kingdom*, p. 229; וְלִי נֶסֶךְ, **התחייה השיעית**, עמ' 198.

⁹⁶ ואכן דווח על כך שהסעודים אסרו על מתן שמות, במסגרת ניסיונם להחליש את הזהות השיעית (ראו שם, עמ' 190–191). על עוד ביטויים של דיכוי, רדיפות ואפליה לאורך הדורות ראו: יעקב גולדברג, "השיעים בערב הסעודית: מיעוט נלחץ", בתוך מרטין קרמר (עורך), **מחאה ומהפכה באסלאם השיעי**, תל אביב: הקיבוץ המאוחד, 1985, עמ' 105–90.

סיכום

למאבק הנוכחי בין איראן לסעודיה פנים רבות: יריבות אידיאולוגית-דתית ותחרות על השפעה אזורית המונעת מאינטרסים פוליטיים וכלכליים,⁹⁷ כשברקע עומדת מתיחות אתנית עתיקת-יומין בין פרסים לבין ערבים.⁹⁸ כאיש דת המצוי במקורות הקנוניים של הסונה והשיעה כאחת, אל-חידרי בוחר להדגיש בעיקר את ההיבט ההיסטורי החושף את האיבה בת מאות השנים בין הסונים לשיעים. אל-חידרי פועל מעל במה איראנית ומזהה את בית סעוד כאויב המושבע של השיעים בני ימינו. בכך הוא מתכתב עם נטייה דומה המתועדת בספרות השיעית על ענפיה – כתבי הפרשנות השיעית הקדומה, ספרות החדית', חיבורים תאולוגיים ועוד. חכמי ההלכה השיעים ראו בבית אומיה את יריביה המרים של השיעה, ואין להתפלא לפיכך על שהם מצאו בכתבי הקודש סימוכין לגינויים.⁹⁹

אחד הדברים המעניינים בגישתו של אל-חידרי הוא יכולתו להחיות רעיונות מן ההגות השיעית הקדומה ולקשור אותם לקורות הזמן הזה. כך הוא יוצר זיקה בין נושאים אקטואליים לבין טענות נושנות תוך כדי שימוש במדיה החברתית בבחינת יין ישן בקנקן חדש. רוצה לומר, השימוש בערוצי לוויין לצורך שידור מסריו מהווה מסגרת חדישה ומתקדמת שבה מוצגים תכנים עתיקים כמו אותן מסורות קדומות. דומה כי באמצעות מדיום מודרני זה אל-חידרי מצליח לרתק את צופיו עלי ידי נקיטתו אמצעים רטוריים כגון שפת גוף, הבעות פנים, משחקי קול, חזרות ושאלות רטוריות – אמצעים שלא ניתן ליישם במדיום המסורתי של כתיבת ספרים.¹⁰⁰ כמו כן הוא עושה זאת בשפה ערבית-ספרותית צחה ורהוטה ובשימוש באותות ובמופתים לשם הוכחת טיעונו – אַיַאת (פסוקים) מן הקוראן לצד חדית'ים מהימנים (בדרך כלל) בעיני הסונים.

כדוגמה לרעיון מן ההגות השיעית ניתן להזכיר את אחת ההוראות של הדוקטרינה השיעית הקוראת לראות בחברי הנביא אשר פעלו נגד עלי בן אַבִּי טַאלַב גוזלי שלטון מנוולים.¹⁰¹ כפי שראינו לעיל בדברי אל-חידרי, בני בית סעוד מגלמים את צריהם הנבילים של השיעים, ובכך מהווים גלגול מודרני

⁹⁷ כך, למשל, איראן רואה עצמה כמייצגת נאמנה של העולם המוסלמי, אשר קוראת תיגר על תפקידה של הממלכה הסעודית כ"שומרת המקומות הקדושים" לאסלאם; חתירתה של איראן לפתח יכולת גרעינית לצד טילאות איכותית – דבר שבעיניה עשוי לקדם את השפעתה לעצב סדר יום אזורי משלה ולשמור על האינטרסים שלה (ראו למשל: Saikal, *Iran*, pp. 141–142, 150–155).

⁹⁸ על מתיחות אתנית זו, ראו: S. Enderwits, "Shu'ūbiyya", *EP2*, Vol. 9, pp. 513–516; נסך, התחייה השיעית, עמ' 50–49.

⁹⁹ ראו: Bar-Asher, *Scripture*, pp. 206–216.

¹⁰⁰ כאמור, אל-חידרי אינו היחיד שפועל כך, אך נראה כי הוא אחד הבולטים בשיח הזה בהפגינו יכולות וכישורים רבים. עוד על השימוש בטכנולוגיה ככלי להפצת מסרים בעולם הערבי בעשור האחרון, ראו: Rabi, *The Return of the Past*, p.17.

¹⁰¹ שם, עמ' 204.

של בני משפחת אומיה.¹⁰² למעשה הוא מאמץ לכאורה את המסורות הסוניות (בסגנון סוקרטי-בלאמי) רק כדי להעמיד את הסונים (בעיקר את הוהאבים) על טעותם, לשיטתו.¹⁰³ זאת לאחר שמצא נקודות תורפה במסורותיהם בהציעו נרטיב נגדי, חתרני ומפתיע, ובהוכיחו להם את נחיתותם מבחינת אמונתם (כגון בסוגיה התאולוגית של התחיד לעיל) ומוסריותם.

אל-חידרי עושה כן בעיקר על ידי טיעונים לוגיים המוכרים מספרות התאולוגיה והפילוסופיה הימי-בינימית,¹⁰⁴ כיאה לתלמיד-חכם שהתחנך על ברכי המסורת ההגותית השיעית במדרסות השיעיות המובילות בעיראק ובאיראן.¹⁰⁵ כל זאת כדי לפלג ולהחליש את המחנה הסוני העומד מול איראן ובמסגרת כוונה להבאיש את ריחה של ריאץ' עד כדי הפיכת בית המלוכה הסעודי ל"מוקצה מחמת מיאוס" – דבר שבעיניו של אל-חידרי עשוי להפחית את השפעתה בעולם הערבי. על כן לא מן הנמנע שפעילותו ההגותית של אל-חידרי נגד הוהאבים כמעצבת תודעה, הן בפרסום ספרים הן בהופעה במרשתת, אינה אלא חוליה אחת בשרשרת השלוחים מטעם איראן (proxies) אשר נועדו לקדם את שאיפותיה האסטרטגיות ולהקרין את עוצמתה.¹⁰⁶

אודות המחבר: ד"ר אבי טל הוא בוגר המחלקה להיסטוריה של המזרח התיכון ומוסמך המחלקה לערבית באוניברסיטת בר-אילן. כיום מרצה בחוג ללימודי הערבית והאסלאם באוניברסיטת תל אביב וכן עמית מחקר במרכז לחקר בניתחומי של הגניזה הקהירית באוניברסיטת חיפה (עוסק בעיקר בחקר התרבות הערבית-היהודית של ימי הביניים).

¹⁰² כאמור, בטענות מעין אלה אל-חידרי פועל בניגוד לניסיונות ההתפיסות וההתקרבות בין שיעים לסונים אשר עליה הצביעו חוקרים בשנים האחרונות, ראו למשל: Sagi Polka, "Taqrīb al-Madhāhib – Qaradawī's Declaration of Principles Regarding Sunni–Shī'i Ecumenism," *Middle Eastern Studies* 49/3 (2013), pp. 414–429.

¹⁰³ לא אחת אל-חידרי מנסה להביא את בני הפלוגתא שלו להכיר בכך שעמדתם שגויה או אבסורדית על בסיס טיעוניהם שלהם – שיטה הידועה בכלאם בשם אַלְיָאם (ראו: Holtzman, "Kalām," p. 729).

¹⁰⁴ כלי יוכוח אלה מקבילים במידה רבה לשיטות הלימוד הננקטות למשל בתלמוד כגון "גזירה שווה" ו"קל וחומר". על כך בהרחבה, ראו: Josef van Ess, "The Logical Structure of Islamic Theology", in Gustave E. von Grūnebaum [ed.] *Logic in Classical Islamic Culture: The First Giorgio Levi Della Vida Biennial Conference*, Wiesbaden: O. Harrassowitz, 1970, pp. 21–50; M. Bernand, "Ḳiyās", *Et*, Vol. 5, pp. 238–242.

¹⁰⁵ מבין מוריו שבעפר רגליהם התאבק אל-חידרי בנג'י ובקם בהתאמה: מוחמד באקר אל-צ'דר (הוצא להורג ב-1980 בידי משטרו של צדאם חסין) ואל-חיד אל-ח'ראסאני, ראו הסרטון תחת הכותרת "[מיהו הסיד כמאל אל-חידרי](#)".

¹⁰⁶ כגון המליציות השיעיות אשר פועלות בסוריה במסגרת הברית עם בשאר אסד; ארגון חזבאללה בלבנון ובסוריה, אשר זוכה לגיבוי, הכוונה וחימוש; התנועות הפלסטיניות האסלאמיסטיות, החמאס והג'האד האסלאמי, שנהנות אף הן מסימוע ומימון וכן החות'ים בתימן. זאת במסגרת ניסיונה של טהראן לייצא את מפעלו המהפכני של ח'ומיני, להשפיע ולמלא תפקיד מכריע בעיצוב המזרח התיכון. על פעילות שלוחיה של איראן, ראו Rabi, *The Return of the Past*, pp. 148–150. על התארגנותו של המחנה הסוני-ערבי נוכח האתגר השיעי-איראני, ראו שם, עמ' 160–152.